

zeven jaar opbouwwerk in rotterdam

Ir. S. Maso
directeur opbouwwerk R.M.W.

Op 1 december 1973 was het zeven jaar geleden, dat ik de opdracht kreeg het opbouwwerk in Rotterdam te steunen en te stimuleren.

Nu ik voor mijn afscheid sta, heb ik behoefte de afgelopen zeven jaren te evalueren al ben ik mij ervan bewust dat dit geen objectieve evaluatie kan zijn.

Bij mijn komst in Rotterdam functioneerden elf wijkraden, samengesteld op politieke grondslag en vier zogenaamde opbouworganen, resp. in de wijken Zuidwijk, Lombardijen, Schiebroek en Alexanderpolder.

Belangrijk voor de beoordeling van de effectiviteit van die wijkorganen was de representativiteit en het functioneren in de praktijk.

De totstandkoming van de wijkraden kwam mij voor als een soort premie-verkoop.

Eenmaal in de vier jaren vonden er gemeenteraadsverkiezingen plaats waardoor men niet alleen een vernieuwde gemeenteraad kreeg, maar ook in elf wijken een wijkraad die door politieke partijen gevuld wordt.

Wijkraden

Voor de wijkraden geldt in het bijzonder de uitspraak van Erich Fromm in zijn boek „De gezonde Maatschappij“. Ik citeer: „De waarheid is dat de individuele burger wel mag denken, dat hij de beslissingen van zijn vaderland tot stand brengt maar dat hij in feite weinig meer dan de gemiddelde kleine aandeelhouder deel heeft aan het toezicht op zijn maatschappij. Tussen de daad van het stemmen en de meest ogenblikkelijke politieke beslissingen op „hoog niveau“ bestaat slechts een uiterst duister verband.“

De achterban van de wijkraadsleden bestaat in feite uit de afdelingsvergaderingen van de politieke partijen, die in vele wijken soms erg klein zijn of geheel ontbreken! Ook daar waar het belangrijke afdelingen zijn, wordt nauwelijks over de wijkproblematiek gesproken.

Was het met de representativiteit van de wijkopbouworganen beter?

Het antwoord is negatief. De theorie en de subsidieregeling spreken over een vertegenwoordiging van verenigingen, instellingen en sociale verbanden.

Wat was de praktijk?

Men vond een typisch Nederlandse oplossing voor het probleem, namelijk via de verzuiling, en zo zag men de besturen van de wijkorganen bestaan uit vertegenwoordigers van de Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerk, de Rooms-Katholieke Kerk en de onkerkelijken. Schiebroek vulde het nog aan met drie vertegenwoordigers van de drie vakverbonden.

Uit een onderzoek, uitgevoerd in 1967, bleek, dat deze vertegenwoordigers uit de middenklasse kwamen; ook deze representativiteit was dus onvolkomen.

Hoe functioneerden deze organen?

Uit een aantal rapporten, opgesteld door studenten van de N.E.H. en de Sociale Academie en op grond van gesprekken met individuele leden van wijkraden, bleek dat het gemeentebestuur de wijkorganen niet serieus nam hetgeen tot uiting kwam in het slechts spaarzaam vragen van adviezen en in vele gevallen het negeren van adviezen vanuit de wijkorganen.

De belangrijkste zaken, waarmee de wijkorganen op bestuurlijk niveau zich in die tijd bezig hielden betroffen lantaarnpalen, pissoirs en parkeerplaatsen. Op een bijeenkomst in Zuidwijk, in het najaar van 1967, signaleerde ik deze situatie. Dit werd mij hoogst kwalijk genomen; als nieuwkomer had ik met deze uitspraak, getrapt op de zeer pijnlijke tenen van het Rotterdams wijkbestel.

Een anecdotische aardigheid in dit verband wil ik U niet onthouden.

Toen ik enkele jaren later op goede voet kwam met een aantal leden van de wijkraad Hoogvliet, vertelden deze mij het volgende. De wijkraad Hoogvliet had meer dan een uur besteed om zijn afkeuring uit te spreken over mijn redevoering. Het eerstvolgende agendapunt „de plaatsing van lantaarnpalen“ hetgeen veel hilariteit veroorzaakte.

Hoe stond het met het functioneren van de wijkopbouworganen?

Deze hielden zich voornamelijk bezig met het organiseren van nationale feestdagen, de Sint Nicolaasintocht en de vacante-bezigheden: zeer nuttige en behartenswaardige zaken maar zij pasten niet in de ideeën van wat opbouwwerk was. Volgens de rijkssubsidieregeling behoorden deze „doe-activiteiten“ niet tot de taak van een wijkorgaan.

Lange tenen

Ik sprak zoöven over de pijnlijke tenen van het Rotterdams wijkbestel. De kwestie was namelijk, dat er in Rotterdam een jarenlange strijd gevoerd werd over de vraag wat beter is: wijkraden op politieke grondslag, of wijkopbouworganen? Vooral de politieke partijen verzetten zich tegen de wijkopbouworganen.

Deze strijd resulteerde in 1965 in de gemeenteraad in een besluit, waarin de situatie van elf wijkraden en vier wijkopbouworganen bevroren werd tot 1970; in dat jaar zou bezien worden welke wijkorganen het best functioneerden zodat een keuze gemaakt kon worden.

Dit waren de omstandigheden waaronder ik mijn functie aanvaardde.

Al spoedig werd ik benaderd door Vreewijk waar men na de jubileumfeesten van het jaar daarvoor op de één of andere manier wilde doorgaan. Na vele voorlichtingsavonden koos

men voor een wijkopbouworgaan met een eigen financiering daar de gemeente geen subsidie verstrekte op grond van het „bevriezingsbesluit“ en richtte aan mij het verzoek te willen aangeven hoe ik de representativiteit zag. Als antwoord hierop ontwikkelde ik een model voor een wijkorgaan, nu bekend onder de naam „model Maso“.

Dit model werd tot mijn verrassing door de gemeenteraad als zodanig aanvaard; ik was er niet zo gelukkig mee dat zij dit deden want het was een model dat niet voor alle wijken toepasselijk was.

In die tijd deed zich nog een andere ontwikkeling voor. Ik werd benaderd door de „Randzone“-club, die hoofdzakelijk bestond uit vertegenwoordigers van de koepels van het club- en buurthuiswerk.

De spreker van deze groepering verklaarde, dat het opbouwwerk, zoals dit door de M.W. geclaimd werd, alleen bestemd was voor nieuwe wijken, waarbij hij zich beriep op de statuten. Zijns inziens was het opbouwwerk voor oude wijken voorbehouden aan het club- en buurthuiswerk, dat reeds tientallen jaren ervaring had met deze wijken. Zij zouden het juist vinden, indien er een derde directeur zou komen die zich speciaal zou bezighouden met opbouwwerk in oude wijken; een aardig perspectief, vooral gezien in het licht van de huidige situatie waarbij men twee directeuren al onmogelijk vindt.

Ik ontkende dat het opbouwwerk alleen voor nieuwe wijken bestemd was en ook dat zij ervaring hadden ten aanzien van opbouwwerk in oude wijken.

Als gevolg van de druk door „de Randzone“ gaf ik onze voorlichtingsman destijds, Jan de Boer, opdracht een analyse te maken van de Afrikaanderwijk en deze te publiceren in Maasmondig. De publicatie bracht het gewenste proces op gang en tijdens de hearing in mei 1968 werd het eerste initiatiefcomité in een oude wijk opgericht.

Model

Het model Maso, dat gebaseerd was op functionele representatie, werd voor de Afrikaanderwijk aangepast met representatie via de buurt.

Vreewijk en Afrikaanderwijk waren de eerste wijk(opbouw)organen nieuwe stijl; zij hebben

wijk (opbouw)organen-nieuwe-stijl; zij hebben model gestaan voor nog negentien (19) wijkorganen die in de afgelopen jaren ontstaan zijn, waardoor het Rotterdamse wijkbestel er nu als volgt uitziet:

Organen	1966	1973
Deelgemeenten	—	3
Wijkraden	11	7
Wijkopbouworganen	4	25

Teneinde deze ontwikkeling te bevorderen, was het noodzakelijk dat de status quo werd opgeheven. Ik vond een willig oor bij wethouder De Vos, die toen de wijkorganen in zijn portefeuille had.

In nauwe samenwerking met de heer Groen, hoofd der secretarie-afdeling Sociale Zaken, heb ik richtlijnen ontwikkeld die leidden tot de opheffing van de bevrizing in februari 1968. Bij deze beschikking werden ingevoerd de sectie Opbouw bij wijkraden en sectie Bestuurlijke Zaken bij de wijkopbouworganen, waarmee deze organen gelijkgerechtigd werden ten aanzien van adviesbevoegdheid.

Aan het advies over de richtlijnen voor februari 1968 koppelde ik het idee van een groot wijkraadsgebied, dat enkele wijken zou omvatten met in de aparte wijken opbouworganen. De „grote” wijkraden zouden zich hoofdzakelijk met bestuurlijke zaken bezig houden, de opbouworganen met het opbouwwerk.

Deze gedachte publiceerde ik ook in „De Gemeente” van april 1968 in een artikel over wijkraden en wijkopbouworganen. Mijn gedachten

gingen uit naar bestuurseenheden van 100.000 inwoners.

Dit idee vond toen nog geen genade. Circa drie maanden later werd mij gevraagd het idee verder uit te werken en een indeling in kaart te brengen. Deze plotselinge verandering ten aanzien van mijn suggestie had mijns inziens te maken met de annexatieplannen van Capelle aan den IJssel.

Deelgemeenten

Hiermede werd het proces in gang gezet tot de instelling van deelgemeenten. Ik meen, dat ik hiermede de mening uit de wereld heb geholpen van een aantal personen, dat ik tegen deelgemeenten zou zijn.

Dit wil niet zeggen, dat ik geen kritiek heb op de gang van zaken ten aanzien van de deelgemeenten. Ik zie ze als een voorloper van een stadsgewest, niet als middel tot participatie.

Allereerst wil ik memoreren de introductie van de opbouwwerkers in Rotterdam.

In de Rijkssubsidieregeling voor Wijkopbouwwerk werd de subsidie aan wijkopbouworganen na een inwerkperiode afhankelijk gesteld van de begeleiding door een opbouwwerker. Deze regeling was bij de wijkopbouworganen niet bekend. Ik heb toen eerst getracht een opbouwwerker in Alexanderpolder te plaatsen zonder gebruik te maken van deze subsidie-voorwaarde. Dit is mij niet geheel gelukt. Toen mij op één van de vergaderingen, waar ik een pleidooi hield voor het aantrekken van een opbouwwerker, de vraag gesteld werd „wat gebeurt er als we geen opbouwwerker willen”, moest ik antwoorden:

„dan loopt U de kans dat het subsidie van CRM komt te vervallen". Dit incident is er schuldig aan dat men zegt dat de opbouwwerker van bovenaf gedropt is. In de beginperiode was dit de waarheid, maar het kon ook niet anders; het is nu eenmaal onmogelijk iets te vragen waarvan men geen wett heeft, of : onbekend maakt onbemind !

Vragen

Wel wil ik opmerken, dat we daarna pas een opbouwwerker geplaatst hebben als de bevolking via een wijkorgaan of initiatiefcomité daarom vroeg.

De vraag naar opbouwwerkers vanuit de wijken is nu veel groter dan de mogelijkheid hen aan te trekken. En hiermede kom ik op een ander punt.

Voor de ontwikkeling van het opbouwwerk heb je opbouwwerkers nodig en die opbouwwerkers moeten opgeleid worden. Ten tijde dat ik directeur opbouwwerk werd, was ik tevens hoofd van de kadercursus Opbouwwerk, die door de huidige wethouder van Onderwijs — toen nog directeur van de sociale academie — was geëntameerd. Afgesproken werd, dat ik ten behoeve van de opleiding van opbouwwerkers, die functie zou houden. In die periode is het mij tevens gelukt een dagopleiding Opbouwwerk als specialisatie van de grond te krijgen.

De uitbouw van het opbouwwerk heeft in Rotterdam het snelst plaatsgevonden. Naast de ruime geldmiddelen die de gemeente Rotterdam voor het opbouwwerk ter beschikking stelde, moet ook vermeld worden dat ik de moed had opbouwwerkers aan te stellen die nog niet de geëigende opleiding hadden. Het aanbod van uitgetreden priesters was groot gedurende enkele jaren en wij hebben er enkele uitstekende opbouwwerkers aan overgehouden. Die toevloed van katholieke opbouwwerkers heeft bij sommige gemeenteraadsleden van de P.v.d.A. angstdromen opgewekt dat het opbouwwerk in handen zou komen van de KVP, ook al omdat de Raad een KVP-voorzitter had. De praktijk was anders; een enquête bij de afdeling Opbouwwerk gehouden na de laatste verkiezingen in 1972 gaf als resultaat, dat de meest rechtse opbouwwerker D '66 had gestemd en dat de PPR en de PvdA de overgrote meerderheid vormde,

een verschijnsel dat bij beoefenaren van sociale wetenschappen niet vreemd is.

Wijkgebouw

Een andere ontwikkeling, waarbij ik vanaf het begin betrokken ben geweest, is het accommodatiebeleid. De eerste opdracht was de nodige stimulansen te geven om de planning van het gebouw Middelland af te ronden en met de verbouwing te beginnen.

Insiders kennen alle tegenslagen die er geweest zijn (verkeerde ramingen, de verwarming die geheel vernieuwd moest worden, e.d.) voordat het gebouw er stond.

Een andere belangrijke ontwikkeling is geweest het gebouw de Larenkamp, dat onlangs (op 10 november 1973) werd geopend.

Het plan voor een wijkgebouw in Zuidwijk lag al jarenlang te vergelen in diverse laden. De voorzitter van de SWO Zuidwijk, de heer Duyster, vroeg mij of ik mogelijkheden zag het plan weer nieuw leven in te blazen. Ik was er wel optimistisch over.

De heer Van der Ploeg was wethouder geworden en had o.a. wijkgebouwen in portefeuille. Ik geloof dat hij net drie dagen wethouder was toen ik hem vroeg naar mogelijkheden om het wijkgebouw in Zuidwijk te realiseren. Hij was er zeer positief over en verwachtte binnen enkele weken het programma van eisen. Het oude programma van eisen moest herzien worden en op verzoek van het SWO Zuidwijk werd ik voorzitter van een werkgroep, die binnen enkele weken met een herziene plan kwam.

Belangrijk voor de toekomst van het maatschappelijk werk in Rotterdam was, dat in verband met de ruimte ik de maatschappelijk werk-instellingen onder druk zette om een uitspraak te doen over een gemeenschappelijke presentatie. Die uitspraak kwam en was positief. Bij het indienen van het nieuwe programma van eisen bij de wethouder bleek, dat hij het plan had opgevat, gelijksoortige wijkgebouwen te laten bouwen in IJsselmonde en Ommoord, en of ik hieraan medewerking wilde geven.

Dit brengt ons op de nieuwe wijk Ommoord. In mei 1967 werd de eerste flat op de Kelloggplaats opgeleverd en de eerste 40 families trokken Ommoord binnen. Dit leek mij het juiste tijdstip om opbouwwerk te starten.

Op een oproep om te komen praten over hun huidige situatie en de toekomst gaven dertien families gehoor. Hiermee was de kiel gelegd voor de huidige wijkgemeenschap Ommoord. Eén van de moeilijkste problemen waarmee ze geconfronteerd werden, was het opstellen van een programma van eisen voor een wijkgebouw. De SWO Alexanderstad wilde zich ontfermen over de initiatiefgroep die in Ommoord gevormd was. Dit heb ik doelbewust afgehouden daar ik de invloeden van buiten zoveel mogelijk wilde elimineren. Het voorbeeld van de Bijlmermeer, waar de totaal verzuilde maatschappij overgeplant was, wilde ik vermijden. Ik meen, dat dit gelukt is.

Uniek

Dank zij de aanpak van modern-denkende artsen, priesters en predikanten is er in Ommoord een gemeenschap ontstaan, die uniek voor Nederland mag worden genoemd.

Deze ontwikkeling was voor mij doorslaggevend om te pleiten de wijk Ommoord te betrekken bij het experimenteel welzijnsbeleid, hoewel deze niet paste in de conceptie die de Rijksoverheid had, namelijk voor wijken, die minstens tien jaren oud zijn.

Wat beoogden we met het opbouwwerk?

Via een vertaling en bewerking van het boek van Murray Ross' „Community Organisation" introduceerde Joh. Boer het maatschappelijk opbouwwerk in Nederland.

Politiek

Deze introductie was de derde methode in het

maatschappelijk werk. We kenden in Nederland reeds het „case-work" en het „groepswerk", en nu kwam voor het oplossen van problemen van gemeenschappen het opbouwwerk.

De methode was er op gericht om via een democratisch proces bepaalde problemen op te lossen. Deze democratische methode was „middel", het oplossen van problemen „doel".

In het kader van het werken met wijkorganen zag ik veeleer het opbouwwerk als een zelfstandige discipline, die het oplossen van problemen als middel gebruikte om tot het doel te komen van fundamentele democratisering.

Deze gedachte schreef ik neer in een artikel, genaamd „Politiek en Opbouwwerk", dat gepubliceerd werd in Maasmondig, 3e jaargang, No. 4 (1970).

Op dit artikel reageerden alle raadsfracties en op 20 mei 1970 vond er een forumdiscussie plaats in het stadhuis over een aantal stellingen die ik geformuleerd had.

Het is in het huidige kader toch wel interessant deze stellingen eens te herhalen :

1. Het huidige parlementaire systeem geeft de burger te weinig inspraak, medezeggenschap en mede-verantwoordelijkheid ten aanzien van zijn eigen leefmilieu.
2. De gekozen wijkraad (lees nu: deelgemeenteraad) is ten opzichte van de benoemde wijkraad een grote verbetering. Het kiezen van de wijkraad alleen geeft echter geen garantie inzake het overbruggen van de kloof tussen kiezer en gekozene.

3. Inspraak en medezeggenschap via de methode van het opbouwwerk is een noodzakelijke aanvulling op de parlementaire democratie.
4. Buitenparlementaire acties kunnen in vele gevallen een vorm van democratie zijn. Sociale acties van wijkorganen behoren daarom in geëigende gevallen tot verantwoorde methoden.
5. In het nieuwe wijkbestel moeten aan de ene kant de wijkopbouworganen een zo groot mogelijke zelfstandigheid bezitten, aan de andere kant moet men nauwe samenwerkingsvormen zoeken met de „stadsdeelraad”.
6. De gemeenteraad zal beter kunnen functioneren als zij de beschikking zou hebben over één of meer opbouwwerkers.

Structuur

In mijn artikel heb ik gepleit voor een structuring van het opbouwwerk, ik citeer:

„Het geven van inspraak, medezeggenschap en medebeslissingsrecht is nog geen algemeen aanvaarde norm, dit zal dus veroverd moeten worden. Dit betekent een her-verdeling van de macht.

De macht van de amorphe massa van de burgers is klein ten opzichte van de goed georganiseerde en geëquipeerde overheid. We hebben hier te maken met een a-symmetrische machtsstructuur, d.w.z. veel macht bij een kleine groep tegenover weinig macht bij de massa.

Om tot een herverdeling van de macht te komen, zal de burger zich op een of andere wijze moeten organiseren in een zodanige structuur, dat deze te allen tijden tegenspel kan geven aan de overheid.” Einde citaat.

Bovengenoemde structuur heb ik gezien in de vorming van sterke wijkopbouworganen die zonodig ten aanzien van bepaalde problemen zich verenigen, bijvoorbeeld het Samenwerkingsverband Oude Wijken.

Succes

De vraag is nu of dit streven in de afgelopen jaren successen heeft geboekt en of er een herverdeling van de macht heeft plaats gevonden. Voordat ik hierop inga, wil ik eerst memoreren dat het doel van het opbouwwerk ook is het systematisch op gang brengen van bewustwor-

dings- en veranderingsprocessen met het doel de eigen inbreng van de bevolking in, en de verantwoordelijkheid voor, de vormgeving van de samenleving te bevorderen.

Uitgangspunt van de eigen inbreng van de bevolking in de vormgeving van zijn directe omgeving is, dat de bewoner van een straat of buurt een specifieke deskundigheid bezit die ontbreekt bij het centrale overheidsapparaat.

Welke veranderingen zijn er opgetreden, wat zijn de resultaten? In het begin van mijn inleiding heb ik geschatst, dat de wijkorganen zeer pover functioneerden. Hoe is dit vandaag?

We zien grote verbeteringen niet alleen ten aanzien van de wijkopbouworganen, maar ook ten aanzien van wijkraden. Duidelijk is, dat door B. en W. de wijkorganen nu au serieux genomen worden; dit geldt nog niet voor alle gemeentediensten of ambtenaren, maar ook daar zijn we op de goede weg.

Onder invloed van de nieuwe wijkorganen, die zich bemoeien met alle belangrijke zaken de wijk betreffende, en die een hardere lijn volgen ten aanzien van de procedures, hebben ook de wijkraden hun tactiek gewijzigd in, zonodig, een hardere lijn ten opzichte van de gemeente.

Ook op materieel terrein is veel bereikt, ik noem enkele belangrijke zaken: het Afrikaanderplein, het Pijnackerplein, herbestrating van de Afrikaanderwijk en het Oude Westen, Odeon, pensionsluitingen, het verijdelen van het Rotte-tracé en de Willemstunnel, en de laatste structuurnota van wethouder Jettinghof waarin duidelijk tegemoet gekomen wordt aan de eisen van de oude wijken. Dit zijn maar enkele voorbeelden uit vele.

Heeft er een herverdeling van de macht plaatsgevonden?

Het antwoord is gedeeltelijk ja: men is zich er van bewust dat de Rotterdamse burger alert is geworden en dat hij niet meer apatisch over zich heen laat komen wat op de Coolsingel werd gebrouwen.

Besturen

Het besturen van een grote stad is moeilijker geworden, maar B. en W. en de gemeenteraad moeten inzien dat vooral de macht van het grote bureaucratische apparaat, waar ook zij niet ondervindt komen, nu aangetast wordt door particu-

patiëngroepen uit de bevolking, die in vele gevallen geadviseerd door particuliere deskundigen, juristen, architecten, studenten, artsen, enz., de gemeentelijke plannen critisch beoordelen en soms met uitstekende alternatieve plannen komen.

Het toezicht van de gemeenteraad wordt hierdoor alleen maar gemakkelijker. We hebben in de afgelopen jaren geleerd, dat ook gemeentelijke deskundigen met hun plannen niet altijd de juiste of de goedkoopste weg gevonden hebben. Misschien is het beleid hierdoor minder slagvaardig geworden, maar op de lange duur mijns inziens wel efficiënter en doeltreffender.

Ik heb met voldoening geconstateerd, dat de wijkorganen door B. en W. serieus genomen worden, er is echter wel een „maar” bij: ze worden zo serieus genomen dat het op apenliefde gaat lijken. Ik wil dit verduidelijken.

De wijkorganen worden overstroomd met adviesverzoeken en andere correspondentie vanuit het stadhuis. Het gevolg hiervan is, en dit weten wij uit onderzoeken, dat de wijkorganen al hun tijd nodig hebben om deze correspondentie te beantwoorden waardoor zij niet meer toekomen aan eigen initiatieven en acties.

De hoeveelheid adviezen, die de wijkorganen moeten uitbrengen, is zo groot dat men niet meer in staat is de bevolking te horen over het merendeel van de uit te brengen adviezen. Het bestuur van een wijkorgaan wordt op die manier gedwongen in de positie van wijkbestuur of wijkregent hetgeen in strijd is met de werkelijke participatie van de wijk. Een groeiend aantal

wijkorganen onderkent dit gevaar en zoekt naar mogelijkheden dit te ondervangen.

Ik denk hierbij aan de oplossing die het wijkorgaan Feyenoord/Noordereiland gevonden heeft waarbij het bestuur zich beschouwt als participatie-bevorderaar, dat wil zeggen dat het bestuur ten aanzien van bepaalde problemen, die in bepaalde straten of buurten spelen, zich tot taak stelt een participatieproces op gang te brengen en hiermee de direct-betrokkenen te laten adviseren. Deze werkwijze brengt mee, dat men niet in staat is aan alle aanvragen om advies op korte termijn te voldoen. Men wil wèl een adviesbevoegdheid, maar geen adviesplicht.

Adviezen

De gemeente is het hiermee niet eens, zij is van mening dat het bestuur in staat is een groot aantal adviezen direct te geven.

Een dergelijk standpunt van de gemeente riekt er naar, dat zij gedekt wil zijn ten opzichte van vragen zoals b.v. „hoe denkt de bevolking hierover?”.

Het antwoord zal dan zijn dat het wijkorgaan heeft gesproken.

Een zelfde tendens zien we in de deelgemeente Charlois, waar men zo snel mogelijk wijkgebouworganen uit de grond wil stampen. Hiermede wordt het opbouwwerk geweld aangedaan en draagt men niets bij aan een verbetering van onze maatschappij.

Ik denk dat ik nu op het punt gekomen ben om te voldoen aan het verzoek van enkele medewerkers mijne gedachten uit te spreken over hoe ik

vandaag de dag, taak en plaats van het opbouwwerk zie.

Bakunin, Durkheim, Einstein, Fromm, Marx, Marcuse, Owen, Sweitzer, Tolstoï, e.a. zijn allen van mening, dat de mens zijn centrale positie verloren heeft. Hij is gedegradeerd tot een instrument ten dienste van economische doeleinden, hij is verworden tot een pingpong-bal van de economische macht.

Hij is vervreemd van zijn medemensen, van de maatschappij en van de natuur, waar hij geen werkelijke bindingen meer mee heeft.

Daardoor valt hij terug tot een consumptieve instelling, hij houdt op een scheppend wezen te zijn.

Hij heeft zijn waardigheid verloren en is afhankelijk van bijval en succes.

Daardoor geeft hij zich over aan conformisme, aan een machteloos kankerken over zijn onmacht en de dingen die hem aangedaan worden.

Hij besteedt het merendeel van zijn energie aan een poging zijn onmacht te compenseren of tenminste te markeren.

Zijn technische kennis is geweldig maar zijn geest is niet meegegroeid, waardoor hij zich alleen maar laat leiden door het motief van de economische groei.

Hierdoor brengt hij niet alleen het bestaan van zijn cultuur, maar ook die van de mensheid zelf ernstig in gevaar.

Hoezeer de mens vervreemd is van zichzelf en verslaafd is aan de techniek, is ons duidelijk geworden nu de overheid — gedwongen door de oliecrisis — ons gezegend heeft met een autovrije zondag. Door het merendeel van de bevolking wordt dit gevoeld als een soort bevrijding omdat we niet meer de kracht kunnen opbrengen ons zelf één dag van de week van die auto te bevrijden. Dit betekent dat we geestelijk niet meer gezond zijn.

Geestelijk gezond ?

Dit geestelijk niet gezond zijn wordt hoe langer hoe meer onderkend door de wereld van de psychiatrie en de psychologie, ik denk hierbij o.a. aan Foudraine en Trimbos om dicht bij huis te blijven.

„Geestelijke gezondheid”, en ik citeer hier Erich Fromm uit zijn boek „De Gezonde Maatschappij”, „wordt gekenmerkt door het vermogen tot

liefde en creativiteit, door de bevrijding uit incestueuze bindingen aan groep en bodem, door vereenzelviging met de eigen persoon gebaseerd op de herkenning van de eigen zelf als de ware oorsprong van de eigen machten en mogelijkheden, en tenslotte door het begrijpen van de werkelijkheid buiten en binnen ons, namelijk door de ontplooiing van een critisch vermogen en redelijk denken.”

De geestelijk gezonde mens is de scheppende en onvervreemde mens.

Willen we streven naar een gezonde maatschappij, dan moet in die maatschappij de mens geen middel zijn voor een buiten hem gelegen doel, maar overal en altijd een doel op zichzelf.

Aan de gezonde maatschappij kan het opbouwwerk een steentje bijdragen door te trachten aan iedere burger de gelegenheid te bieden zijn waardigheid terug te winnen.

Het opbouwwerk gelooft in de creativiteit van de mens, het gelooft ook dat de mens wel degelijk verantwoordelijkheid kan en wil dragen mits hij inzicht heeft in het krachtenveld dat om hem heen gebouwd is zodat hij weet wanneer hij wel en niet gemanipuleerd wordt.

Via de methode van het opbouwwerk wil men de mens bewust maken van zijn situatie, zijn kritisch vermogen ontwikkelen waardoor hij niet meer alles slikt wat hem wordt opgedrongen. Het opbouwwerk tracht de burger te motiveren mee te doen aan participatieprocessen, waardoor er weer een beroep gedaan wordt op zijn scheppend vermogen en hij in staat wordt gesteld mede vorm te geven aan zijn directe omgeving en op den duur aan zijn eigen maatschappij.

Deze participatieprocessen moeten zich dan niet beperken tot meeweten, meedenken, meepraten of meedoelen, maar ook tot mee beslissen.

Hier komen we op een moeilijk punt.

Het denken in de democratische landen van het westelijk halfrond beperkt zich tot het denken in parlementaire systemen en in dit denken wordt de beslissingsparticipatie voorbehouden aan politiek gekozen lichamen. Alle andere vormen worden als ondemocratisch gekenschetst.

Hersenschim

Het hoogste ideaal van de westelijke democratische wereld is de politieke vrijheid, maar politie-

ke vrijheid zonder meer is in werkelijkheid een hersenschim.

Wie zes of zeven dagen in economische horigheid leeft, wordt geen vrij mens louter en alleen door eens in de vier jaren een vakje van een stembiljet rood te maken en aldus op een candidatenlijst te stemmen waarop hij nauwelijks of geen invloed heeft. Zelfbestuur is voor politieke vrijheid niet slechts het toevoegsel, maar de voorloper en de wegbereider van echte vrijheid, en een middel om de vervreemding te bestrijden.

Kijken we, in dit licht bezien, naar Rotterdam dan geven de deelgemeenteraden ten aanzien van participatie van de bevolking geen enkele oplossing, ook al zouden ze maximale bevoegdheden krijgen.

Het resultaat zal dan slechts zijn, dat de beslissingsbevoegdheden wederom aan een klein aantal burgers gedelegeerd worden. In feite aan een aantal actieve of ambieuze leden van politieke partijen die qua ledental slechts 4% van de kiesgerechtigde bevolking uitmaken. De rest van de bevolking blijft er dan weer buiten, blijft vervreemd van een maatschappij waar de zoveelste structuur aan toegevoegd wordt.

De vraag rijst dan of de opbouworganen de geëigende structuren zijn die een maximale participatie aan de burger kunnen garanderen.

Mijn antwoord is bevestigend mits het bestuur van een wijkopbouworgaan niet de instantie is die de beslissingen neemt, maar dat dit bestuur wel verantwoordelijk is dat alle besluiten in optimale participatie van de betrokken bevolkingsgroepen genomen worden. Het zal er ook voor moeten zorgen dat voldoende deskundigheid en informatie de participatiegroepen bereiken.

Deskundigheid kan o.a. geleverd worden door architecten, juristen, studenten, enz., enz., die op basis van vrijwilligheid hun kennis ten dienste stellen van de bevolkingen. Op deze wijze ontstaat een machtspositie van het wijkopbouworgaan op basis van kwaliteit en kwantiteit. Bij de verschillende projecten wordt een beroep gedaan op de creativiteit van de bevolking en op hun specifieke kennis ter plaatse. Door een voortdurend ontmoeten van elkaar in wergroepen wordt tevens een stuk relatie-opbouw gerealiseerd.

Deze aanpak betekent een intensivering van het opbouwwerk in straat- en buurtgroepen, het be-

tekent ook dat het aantal opbouwworkers per wijk belangrijk uitgebreid moet worden.

De opbouworganen zullen zich moeten herstructureren tot een lichaam, dat vanuit de basis opgebouwd is en dat vanuit de basis gevoed wordt. Enkele wijkorganen bevinden zich reeds in dit herstructureringsproces, een proces dat mogelijk is geworden dankzij zeven jaar opbouwwerk.

Toekomst

Nu nog iets over de toekomst van de afdeling Opbouwwerk.

De methode van het opbouwwerk is gebaseerd op een democratiseringsproces, het wil de participerende democratie bevorderen.

In zijn boek „De gezonde Maatschappij“ schrijft Fromm op blz. 246 : „Zolang de socialistische partijen het socialistisch beginsel niet binnen hun eigen rangen verwezenlijken, behoeven zij niet te verwachten anderen te kunnen overtuigen. Hun vertegenwoordigers zouden aan de macht gekomen zijn, hun ideeën in de geest van het kapitalisme uitvoeren ongeacht hun socialistische etiketten“.

Deze uitspraak wil ik parafraseren voor het opbouwwerk en wel als volgt :

Zolang de opbouwinstellingen de democratie niet binnen hun eigen rangen verwezenlijken, behoeven zij niet te verwachten anderen te kunnen overtuigen. Hun opbouwworkers zouden in de praktijk hun ideeën in de geest van de bureaucratie uitvoeren, ongeacht hun democratische etiketten.

De afdeling Opbouwwerk van de Raad heeft dit aangevoeld en via een teamconcept zichzelf gedemocratiseerd. Het is gebleken, dat een gedemocratiseerde afdeling binnen een bureaucratische structuur tot spanningen kan leiden. Deze spanningen ontladen zich op de teamleider, in dit geval de directeur Opbouwwerk die door het team wordt gezien als een teamlid die bepaalde functies zijn opgedragen en waarvan men verwacht dat hij de teambesluiten uitvoert.

Deze teamleider wordt door het bestuur gezien als de directeur Opbouwwerk, die langs hiërarchische wegen de bestuursbesluiten uitvoert.

Deze spanningen treden ook op als het uitvoerende en adviserende opbouwwerk in één orga-

nisatie zijn opgesloten en toebedeeld zijn aan de directeur Opbouwwerk.

De Raad brengt adviezen uit aan de gemeentelijke overheid; in het Dagelijks Bestuur zit diezelfde overheid vertegenwoordigd door twee wethouders, het hoofd van de secretarie-afdeling Sociale Zaken, het plaatsvervangend hoofd van deze afdeling én de directeur van de Gemeentelijke Sociale Dienst als adviseur. Numeriek zijn zij in de minderheid. Maar hun macht is een duidelijke meerderheid. Dit heeft in het verleden meermalen geleid tot adviezen die belangrijk afwijken van de meningen die in de wijken leefden. De opbouwwerker, in dienst van de Raad, wordt in vele gevallen gezien als een verlengstuk van de gemeente. Het is derhalve niet te verwonderen, dat om deze redenen en in verband met de structuur de afdeling Opbouwwerk zich wil verzelfstandigen en zich wil beperken tot zijn uitvoerende taak. Het bestuur van deze zelfstandige instelling voor het opbouwwerk zal o.a. gevormd moeten worden door vertegenwoordigers uit de wijken die een duidelijk engagement met het opbouwwerk moeten hebben.

Het is een vrij lang overzicht geworden. Toch heb ik mij beperkt; ik had ook nog uitvoerig kunnen stilstaan bij mijn rol ter verwezenlijking van de eerste dienstencentra, of mijn bemoeienissen met buitenlandse arbeiders, Surinamers en Antillianen. Deze laatste bemoeienissen worden door mij voortgezet.

Ik meen, dat ik heb aangetoond het mijne te hebben bijgedragen tot de ontwikkeling van het

opbouwwerk in Nederland, en in Rotterdam in het bijzonder.

Ik betreur het, dat men mij niet in de gelegenheid stelt mijn werk te voltooien.

Ik wens de Raad voor het Maatschappelijk Welzijn toe, dat zij zich zal ontwikkelen tot een echte Raad van Overleg en Advies en dat zij op korte termijn haar doe-activiteiten zal verzelfstandigen.

Ik wens mijn afdeling Opbouwwerk veel kracht en wijsheid toe; zij zal die in de komende periode hard nodig hebben teneinde haar dienende functie aan de wijken en buurten van Rotterdam zo goed mogelijk te vervullen.

Ik ga hier weg met de prettige gedachte dat noch de medewerkers, noch de wijken of instellingen mijn vertrek wensten.

November 1973

S. Maso